

Sůl nad zlato

Božena Němcová

Tato publikace byla zpracována aplikací eKNIHOVNA.cz. E-knihy zdarma ke stažení na www.eknihovna.cz.

Byl jeden král a měl tři dcery, které choval jako okov hlavě. Když mu počínala hlava sněhem zapadat a údy mu již nevládly, jako vládaly, přicházelo mu často na mysl, která z dcer by po jeho smrti královnou býti měla. Dělal mu to nemalé starosti, neboť měl všechny tři rád. Konečně mu přišlo na rozum, aby tu za královnou ustanovil, která ho nejvíc miluje. I zavolal hned dcery k sobě a takto jim pravil: „Diouky moje! Starý som, vidíte, a neznám, či dlhoesť budem s vami. Chcemtedy ustanoviť, ktorá z vás po mojej smrti kráľovnou bude. Skorej by som ale rád vedieť, dietky moje, ako mňa ktorá ľúbiť. Nuž, dcéro najstaršia, povedz ty najprú, ako ľúbiš svojho otca?“ ptal se král, obrátě se kdceři nejstarší.

„Eh otče muoj, milšístě mně nad zlato,“ odpověděla dcera nejstarší a pěkně otci ruku políbila.

„No dobre; aty dcéro prostredná, ako ty svojho otca ľúbiš?“ — obrátilse k dceři prostřední.

„Jajotče muoj sladký, ja vás ľúbim ako muoj vienok zelený!“ ujišťovala prostřední a kolemotce se uvíjela.

„No dobre; a ty dcéro najmladšia, ako ty mňa ľúbiš?“ ptal se král nejmladší, již volali Maruška.

„Ja, tatuško, vás ľúbim ako suoľ!“ odpověděla Maruška a sladce na otce pohlédla.

„Eh ty naničhodná, ty otca viac neľúbiš lež ako suoľ?“ rozkřikly se starší sestry.

„Ako suoľ!“ přisvědčila Maruška zcela opravdově a ještě líbněji na otce pohlédla. — Král se ale na dceru náramně rozhněval, že ho má jen tak ráda jako sůl, takovou praobyčejnou, sprostou věc, kterou každý má a míti může, které si nikdo ani nevšímá. „Id, id mně s očí, keďsi mňa viac nevážiš ako tú suoľ!“ rozkřikl se král na Marušku, dodaje: „Až nastanú také časy, žebudě lidbm suoľ' vzácnejšia nad zlato a drahékameně, potom sa ohlás— budeš kráľovnou!“

Mysliť král, že se tak nestane nikdy. — Maruška zvyklá otce poslouchat, odešla na ta slova ze zámku, majíc oči plné slzí a srdce plné žalů. — Líto jí bylo, že ji otec vyhnal nepoznávaje, že ho ona neméně než sestry miluje. — Nevědouc, kam se obrátiti, dala se po povetrí přes hory, doly, až přišla do hlubokého lesa. — Tu náhle postaví se jí do cesty stará babička. — Kde se vzala, tu se vzala. — Maruška ji pěkně krásně pozdravila, babička jí poděkovala, a vidouc ji uplakanou, ptala se, proč pláče. „Eh staruško, načože vám to budem rozprávateľ, keď vymně pomuoť němuožeteť,“ odpověděla Maruška.

„No, len ty mně to povedz, děvojno, ažda ti budem vedieť voľáku poradu. — Kde sa šedý, tam bývajú vedy,“ pravila jí babička. — Maruška tedy babičce všecko pověděla a naostatek dodala plačíc, že nechce býti královnou, ale že si jen to přeje, aby se otec přesvědčil, že ho má ráda zrovna dost. Babička Marušce věřila, vědělať již napřed, co jí bude Maruška povídat, neboť to byla múdrá žena, „veštica“. — I vzala Marušku za ruku a ptala se jí, jestli by neměla vůli jíti kní do služby. — Maruška řekla hned, že půjde, an neměla kde hlavu skrýti. Múdrá žena dovedla si ji do své lesní chyže a tam jí nejprve dala jíst i píti. Marušce to bylo vhod, neboť byla už hladná i smedná. Když se najedla, napila, zeptala se jí babička: „Znáš-li ty ouce pásateľ? Znáš-li ich dojiteľ? Znáš-li priateľ aplátno tkať?“ „Neznám,“ řekla Maruška, „ale kebystě mně vraveli, ako sa to robí, verby som to dobreurobila.“ —

„No, tomu ja ťa všetkémunaučím, len buď poslušná, čo ti ja budem kázať. — Až najde doba dobu — dobresáti to zídě.“ — Tak řekla Marušce múdrá žena; Maruška slíbila, že jí bude poslouchat, a hned se také do práce hnala, neboť byla děvojna pracovitá a pokorná.

Mezitím, co Maruška uvěštice sloužila, žily starší sestry její v samých zábavkách. — Ustavičně otce láskaly a kolem něho se uvíjely, žádajíce na něm každého dne jiných a jiných věcí. Nejstarší se jen po celé dni do drahých rúchoblékala a zlatem se resila, prostřední pak si jen v zábavách a tanci libovala; hostina stíhala hostinu, a dcery z radosti do radosti. — Otec pozoroval záhy, že je nejstarší dceři milejší zlato než otec, a když mu prostřední zjevila, že by se ráda vydala za muže, tuť viděl, že si také vínku zeleného mnoho neváží. Tu mu často Maruška na mysl přicházela i připomínal si, kterak ho ona vždy milovala, oň se starala a jak by ji byl nejraději královnou viděl. — Rád byl by v takových chvílích pro ni poslal, kdyby o ní byl věděl, ale nebylo o ní pohádky. — Když mu ale zase napadlo, že ho měla ráda jen jako sůl, tu se vždy zase proti ní popudil. — Jednoho dne měla býti opět veliká hostina; i přiběhl kuchař ke králi všecek polekán. „Páně kráľu, veliká galiba sa nám stala,“ bědoval, „všetka suoľ sarozmokla. Čímže jabudem soliť?“

„Nuž, či němuožeteť poslať pre inú?“ král na to.

„Eh, pane, veď to dlho, lež sa vozy z inej zeme vrátia. Čímže jabudem dotedy soliť!“

„Nuž sol volacím inším,“ pravil král.

„Nuž pane kráľu, a čože tak solí ako suoľ?“ ptal se opět kuchař. Ale král nevěděl, co říci, na to on si ani nepomyslíl

nikdy, že by bez soli bylo člověku těžko vyžít. Rozhněval se král a vyhnal kuchaře, rozkázav mu, aby vařil bez soli. Kuchař si myslel, jak to pán chce, tak to udělám, a vařil jídla neslaná. Byla to divná hostina neslaná!

— Hostům pranic nechutnalo, ačkoliv byla jídla jinak úhledně a dobře připravena. Král se velice mrzel. — I rozposlal posly na vše strany pro sůl, ale všickni sprázdňem se vrátili, vyřizující králi, že všechny zásoby soli se rozpučely, že je všude nedostatek soli, a kdo ji má, že nedá, kdyby špetku zlatem platil. Poslali vozy pro sůl do jiné země; než by se vrátili, poručil král kuchaři, aby vařil taková jídla, kde by soli třeba nebylo. Kuchař si myslel, jak to pán chce, tak to udělám, a vařil jídla sladká a taková, v nichž soli třeba nebylo. Ale ani takové hostiny hostům nechutnaly, a vidouce, že to jinaké nebude, jeden po druhém se od krále poroučeli. Dcery se nad tím náramně trápily, ale co bylo plátno, král nemohl si hosty zvésti, anť jim nemohl ani chleba s solí podati, když k němu vešli. Den co den přinesla se na stůl jídla bez soli a již odpadala lidem všechna zážda na jídla a jen po soli každý bažil. — Také dobytek trpěl a krávy i ovce málo dojily, protože nedostávaly soli. Byla to karha na všechny.

Lidé chodili jak zvaldí a upadali v chorobu. — Sám král a dcery jeho onemocněly. Tak drahá byla sůl, že by za špetku byli lidé tím nejvzácnějším platili.

Tu poznával král, jak vzácný dar boží je sůl, kterou on za nic neměl, a padlo mu těžce na svědomí, že Maruše ublížil.

Mezitím vedlo se Maruše v lesní chaloupce dobře; nevěděla nic o tom, jak se otci a sestrám vede, ale múdrá žena to dobře všechno věděla. Jednoho dne pravila k Maruše: „Diouka moja, veď som ti vpravila, dobadobu najde, čo celý svet prejde; doba tvojadošla, čas, abys domu sa vrátila.“ — „Ach staruško mojadobrá, ako japojdem domu, keďma otec nechce?“ — pravila Maruška a pustila se do pláče. — Tu veštica jí všechno vypravovala, co se doma děje, a poněvadž se stala sůl dražší než zlato a drahé kamení, že smí Maruška kotci se hlásiti. Nerada opouštěla Maruška moudrou ženu, která jí milovala a mnohému naučila, ale po otci také již tesknila.

„Statočne simně slúžila, Maruško,“ pravila jí naostatek babička, „chcem sa tido brým odmeniť. Nužvrau, čože si žiadaš?“

„Dobrestě mi radili a dobrestě ma chovali, stará matko. Nič si j a nežiadam hiba za žmeň soli, čo by somotcovi doniesla výsluhu.“

„A inšieho si nič nežiadaš? Ja ti muožem všetko vykonať,“ ptala se ještě jednou múdrá žena. „Nič nežiadam viac, len tú suol,“ odpověděla Maruška.

„Nuž keď si tak vážiš soli, nach ti nikdy nechýba. Tumáš, hľa, prútik, ako najprú vietor od poludnia dúchaťbudě, id' po vetru, id' cez tri doliny, cez tri vrchy — potom zastaň a šibni tým prútikom o zem. Kde šibneš, tam sa zem otvorí a ty id' dnu. Čo tam najdeš, to maj za tvoj o veno.“ — Maruška vzalaproutek, schovala si ho ababičce pěkně poděkovala. Mimo to dala jí babička plnou sajdačku soli a Maruška se na cestu připravila. Plačící loučila se od lesní chaloupky a dobré babičky, která jí provázela přes les; i těšila se Maruška tím, že si pro babičku přijde a do zámku si ji odvede. Babička se tomu jen usmála. „Zostaňdobrá a statočná, diouka moja, a dobre ti bude naveky“ — řekla múdrá žena, když vyvedla Marušku na pokraj lesa. Maruška jí chtěla děkovat, ale už jí nebylo. — Divila se tomu Maruška a líto jí toho bylo, ale touha po otci nedala jí dlouho meškati; rezko pospíchala k domovu. — Že měla sprosté šaty na sobě a hlavu v pleně zavinutou, nikdo ji v zámku nepoznal a nechtěli ji kkráli pustiti, pravice, že je chorý.

„Eh, len mňapustte,“ domlouvala se Maruška, „něsiem ja pánu kráľu taký dar, čoje vzácnější sriebra, zlata, a čo sa po ňom iste vystrábi.“ Řekli to králi a on, aby ji kněmu pustili, rozkázal. Když kněmu přišla, žádala, aby jí dali chléb. — Král poručil, aby přinesli chléb, „ale suol' nemáme,“ dodal.

„Veď ja mám suol!“ řekla Maruška, a odkrojivši si otulec chleba, sáhla do sajdačky, posolila ho a králi podala i s sajdačkou.

„Suol!“ zaradoval se král, „eh ženičko, to je vzácný dar, ako sa ti odmením? Žiadaj, čo len chceš, všetko dostaneš.“

„Nič nežiadam, tatuško, len ma rád majte ako tú suol!“ odpověděla Maruška přirozeným hlasem a hlavu si odkryla. Tu král, vida Marušku, div nezemdlel; prosil dceru za odpuštění, ta ale ho jen láskala, nevzpomínajíc zlého. —

Rozneslo se hned po zámku i městě, že nejmladší králova dcera přišla a že přinesla sůl; tu se každý zaradoval. — Starší sestry se netěšily tak nad sestrou jako nad solí, byly si vědomy, že jí zle činily. — Ale ona ničehož

nevzpomínala jim a měla radost, že otci pomohla i druhým. Každému, kdo jen přišel, dala trochu soli, a když otec, boje se o sůl, ji napomínal, aby všecku sůl nerozdala, vždy odpovíděla: „Dost jejtů ještě, tatuška!“ — A vskutku — tolik soli se ubíralo ze sajdačky, a co se i vybralo, ze sajdačky neubývalo.

Skrále všechna churavost jak by spadla a takovou radost měl nad svojí dcerou, že dal hned svolat starší hlavu Marušku za královnu ustanovil, což také i veškeren lid schvaloval. Tu když Marušku za královnu pod vysokým nebem vyhlásili, cítila, že jí teplý vítr na tvář zavál. — Dul od poludnia. — Vzpomněla Maruška, co jí babička povídala, a svěříc to otci, vzala proutek a hned se na cestu vydala. Šla po větru, jak měla kázáno, a když přešla tři doliny, tři vrchy, zastala a proutkem o zem šlehla. — Jak šlehla, země se rozstoupila a Maruška vešla přímo do země.

I přišla tu zrazu do veličzné paloty, která byla jako z ledu, i podlaha byla taková, ale byly tam štoly (chodby) a z těch přibíhali maličcí permoníčkové shořícími lúčemi a Marušku vítali. „Vítaj nám, vítaj, královno, už ťa čekáme; naša pani nám rozkázala, abychom ťa tuto povodili a všetkoukázali, lebo že je to všetkotvoje!“ Tak okolo ní štebotali, poskakovali, lúčmi harcovali, po stěnách hore dolů lazi jako mušky a stěny se všude v záři světél ligo tály jako drahé kamení. Maruška byla všechna udivena a jako oslepena tou krásou. Permoníci ji vodili v chodbách, kde visely od stropu ledové střežyle, jako stříbro se blýštící, do zahrady ji dovedli, kde byly červené ledové růže a květiny přepodivné. Permoníci takovou růži utrhli a dali královně, ona kní voněla, ale růže nevoněla. „Ale, čož je to?“ zeptala se královna, „ved som jaeště nikdáž takú krásu neviděla.“ „To je všetko suol“, odpoveděli mužíčkové. „Aleže čo, ozaj? To že rastie suol?“ — divila se královna a myslila si, že by škoda bylo z toho bráti. Ale permoníčkové uhádli, co si myslí, a pravili, aby se o to netrápila a soli brala, co jí třeba, že kdyby vždy brala, přece se nedobere. Maruška permoníčkům pěkně krásně poděkovala a pak vyšla ze země ven, ale země zůstala za ní otevřená. Když se domů vrátila a otci růži ukázala i o všem mu povídala, co viděla a slyšela, tu viděl otec, že ji babička bohatším věnem obdarovala, než by on jí kdy dáti mohl. Maruška na babičku nezapomněla, a jak si již byla umínila, dala hned zapřáhnouti do pěkného kočáru a i sotcem pro babičku si jela, aby ji s sebou do zámku si vzala za to její veliké dobrodiní. Ale jakkoli Maruška dobře cestu k chyžiznala, nemohli chyži nalézt; kříž křížem les prochodili, jako makové zrnko chyži hledali, ale o chyži nebylo ani znaku, o babičce ani hlásku. — Tu viděla teprv Maruška, co to bylo za babičku. — Sůl v sajdačce se dobrala, ale Maruška věděla, kde roste, a mnoho-li jí brali, nikdy se nedobrali. — Starší sestry Marušce toho štěstí nepřály, ale nebylo jim to nic plátno, kdyby se byly zlosti rozsypaly, otec svoji Marušku na rukou nosil a každý ji miloval a jí děkoval. Ona ale zůstala vždy tak skromná a hodná, jako bývala, a do smrti na babičku nezapomněla.